

apl. radc. Filip Piotrowicz

ORCID: 0009-0008-3524-6365

piotrowicz.filip@gmail.com

Okręgowa Izba Radców Prawnych w Warszawie

Indywidualizacja ochrony dóbr osobistych – glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 lutego 2022 r., VI ACa 141/21

Słowa kluczowe: *ochrona dóbr osobistych; zasada obiektywizacji; indywidualizacja naruszenia; zindywidualizowany interes prawny uprawnionego; przeciętny odbiorca; wypowiedzi dotyczące grupy*

Przedmiotowa glosa ma charakter krytyczny. Autor koncentruje się na ocenie legitymacji czynnej powodów domagających się ochrony ich dóbr osobistych w związku z wypowiedziami dotyczącymi grupy, z którą się identyfikowali. System ochrony dóbr osobistych, oparty na zasadzie indywidualizacji naruszenia, ogranicza zakres ochrony do sytuacji, w których sporna wypowiedź z punktu widzenia przeciętnego odbiorcy dotyczy osoby żądającej ochrony. Glosowane orzeczenie to kolejna próba rozszerzenia ochrony wynikającej z art. 24 § 1 Kodeksu cywilnego na interesy, które w istocie nie stanowią dóbr osobistych. W przypadku wypowiedzi dotyczących określonej grupy osób ochrona poszczegółnej jednostki w ramach reżimu dóbr osobistych jest możliwa jedynie wówczas, gdy wypowiedź w sposób jednoznaczny pozwala na identyfikację konkretnej osoby. Indywidualizacja nie zachodzi zatem w przypadku wypowiedzi odnoszących się do kręgu osób określonych jedynie rodzajowo, np. ze względu na płeć, kolor skóry czy orientację seksualną.

I. Rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w Warszawie

Problematyka obiektywizacji i indywidualizacji naruszenia dóbr osobistych ma zasadnicze znaczenie dla ochrony dóbr osobistych oraz wielokrotnie była przedmiotem rozważań zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie. Nową odsłonę tego zagadnienia można dostrzec w wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 lutego 2022 r.¹, w którym Sąd uznał, że grupa powodów

posiada legitymację procesową w sprawie o naruszenie ich dóbr osobistych wyłącznie na podstawie ich deklarowanych odczuć, odstępując tym samym od utrwalonej linii orzeczniczej wymagającej obiektywizacji i indywidualizacji naruszenia dóbr osobistych. Takie podejście doprowadziło do nadmiernego ograniczenia swobody wypowiedzi pozwanej, a także sygnalizuje niepokojące tendencje w aktualnym orzecznictwie dotyczącym wypowiedzi odnoszących się do określonych grup społecznych.

Przedmiotem sporu była wypowiedź anty-aborcyjnej aktywistki Kai Godek, która w jed-

¹ VI ACa 141/21, LEX nr 3716042.

nym z programów telewizyjnych określiła osoby homoseksualne mianem „zбочonych”, a w innym programie dodatkowo stwierdziła, że homoseksualizm „idzie w parze z pedofilią”. Kilkaścian osób identyfikujących się jako osoby nieheteronormatywne pozwało aktywistkę o naruszenie ich dóbr osobistych w związku ze wskazanymi wyżej wypowiedziami.

Sąd Okręgowy w Warszawie trafnie oddalił powództwo², uzasadniając to brakiem legitymacji procesowej powodów w związku z brakiem spełnienia wymogu bezpośredniości i indywidualności naruszenia dóbr osobistych. Sąd nie znalazł podstaw do stwierdzenia indywidualizacji zachowania pozwanej oraz wskazał, że jej wypowiedzi miały charakter ogólny i nie były skierowane do żadnego z powodów w sposób, który umożliwiłby identyfikację któregoś z nich. W tym miejscu Sąd odwołał się do testu przeciętnego odbiorcy, a następnie skonkludował, że w przypadku programów telewizyjnych, w których występowała pozwana, ich przeciętny odbiorca nie był w stanie odnieść wypowiedzi pozwanej bezpośrednio do żadnego z powodów³.

Sąd Okręgowy w Warszawie powołał się na dotychczasowe orzecznictwo sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego dotyczące naruszeń dóbr osobistych poszczególnych grup społecznych. Stwierdził, że inkryminowane wypowiedzi odnoszą się do grupy osób o bliżej nieokreślonej liczbie członków i tym samym nie można ich odnieść w sposób zindywidualizowany do każdej osoby, która się z tą grupą utożsamia. Sąd zauważył, że przyjęcie przeciwnego wniosku prowadziłoby do konkluzji, iż każda osoba identyfikująca się jako nieheteronormatywna mogłaby wystąpić z analogicznym powództwem przeciwko pozwanej.

² Wyrok SO w Warszawie z dnia 12 stycznia 2021 r., XXV C 2147/18, LEX nr 3716041.

³ Sąd Okręgowy wskazał także, że powodowie nie udowodnili swojej orientacji seksualnej, co wywołało największe kontrowersje po wydaniu wyroku. Kwestia ta nie dotyczy jednak istoty sporu, jaką jest konstrukcja ochrony dóbr osobistych. Krytyczne uwagi Sądu Apelacyjnego w tym zakresie zasługują na aprobatę, lecz nie mają znaczenia dla dalszych rozważań zamieszczonych w niniejszym opracowaniu.

Po apelacji powodów Sąd Apelacyjny w Warszawie uchylił wyrok, stwierdzając, że sąd I instancji powinien przesłuchać powodów, aby ocenić, czy wypowiedzi ich obrażyły, a tym samym naruszyły ich dobra osobiste. Sąd w zasadzie odrzucił utrwalone w dotychczasowym orzecznictwie obiektywne kryteria stosowane w sprawach o naruszenie dóbr osobistych. Test przeciętnego odbiorcy zastosował tylko w zakresie oceny, czy wypowiedzi pozwanej mogły *in abstracto* naruszyć czyjekolwiek dobra osobiste. Co do potencjalnie nieograniczonej liczby osób posiadających legitymację procesową przeciwko pozwanej, Sąd stwierdził, że jeżeli pozwana dopuściła się obraźliwych stwierdzeń w stosunku do określonej rodzajowo grupy osób, nie robiąc przy tym żadnych wyłączeń, to każdy członek tej grupy może poczuć się obrażony jej słowami.

2. Zasada indywidualizacji naruszenia dobra osobistego

Sąd Apelacyjny w Warszawie uchylił zaskarżony wyrok na podstawie art. 386 § 4 k.p.c.⁴, stwierdziwszy, że Sąd Okręgowy w Warszawie nie przeprowadził postępowania dowodowego w całości, mianowicie nie przesłuchał powodów w celu ustalenia, że są oni osobami nieheteronormatywnymi, a wypowiedzi pozwanej naruszyły ich dobra osobiste. Jednakże argumentacja Sądu Apelacyjnego odnosi się również do prawa materialnego, w tym do zasady obiektywizacji naruszenia dóbr osobistych. Została ona ukształtowana przez orzecznictwo i doktrynę w celu dookreślenia interesów zasługujących na ochronę jako dobra osobiste⁵. Słusznie bowiem przyjęto, że sama deklaracja podmiotu domagającego się ochrony nie jest wystarczająca do uwzględnienia jego roszczeń⁶. Z tego względu dobra osobiste

⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1568, ze zm.).

⁵ T. Grzeszak, *Dobro osobiste jako dobro zindywidualizowane*, „Przegląd Sądowy” 2018, nr 4, s. 10.

⁶ J. Panowicz-Lipska, *Majątkowa ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1975, s. 29–30; J.S. Piątkowski, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 16 stycznia 1976 r.*

należy zobiektywizować przez odwołanie się do „panujących w danym społeczeństwie zapatrywań prawnych, moralnych i obyczajowych”⁷, określanych również jako „poglądy rozsądnych i uczciwie myślących ludzi”⁸. W praktyce zasada obiektywizacji objawia się w stosowaniu przez sądy tzw. testu odczuć „uczciwego, rozsądnego, przeciętnego człowieka”⁹, który umożliwia nieuwzględnianie żądań „pieniaczy, ludzi nadwrażliwych i przeczulonych na swoim punkcie, którzy najbanalniejszą przykrość czy niedogodność gotowi są odczuwać jako największą udrękę”¹⁰. Zasada obiektywizacji została powszechnie zaakceptowana w orzecznictwie¹¹.

Gdyby przyjąć, że test odczuć przeciętnego, rozsądnego człowieka należy odnosić jedynie do oceny deklarowanych przez powoda uczuć, to w odniesieniu do sprawy będącej przedmiotem głosowanego orzeczenia należałoby zestawić wypowiedzi pozwanej z zeznaniami powodów i ocenić, czy mogli oni z punktu widzenia przeciętnego człowieka poczuć się urażeni jej słowami. W takim wypadku należałoby stwierdzić, że wypowiedzi pozwanej naruszyły dobra osobiste powodów. Jednak również taka wykładnia

opierałaby się na subiektywnym odczuciu jednostki co do tego, czy dana wypowiedź odnosi się do niej samej. Dlatego w pierwszej kolejności należy ustalić, czy dana wypowiedź w ogóle dotyczy powoda¹². W tym aspekcie również będzie miało zastosowanie kryterium obiektywne, tj. punkt widzenia „ludzi rozsądnie i uczciwie myślących”¹³. Założenie to wydaje się jasne, biorąc pod uwagę, że przedmiotem ochrony dobra osobistego w postaci dobrego imienia jest „opinia (...), jaką inni ludzie mają o wartości danego człowieka, a więc jego obraz w oczach osób trzecich”¹⁴. Kluczowe jest zatem, aby osoby trzecie obiektywnie były w stanie przypisać wypowiedź do powoda jako konkretnej jednostki.

Powyższy aspekt określany jest mianem zasady indywidualizacji naruszenia dóbr osobistych, która jest wywodzona z podstawowej cechy dóbr osobistych, jaką jest ich ścisły związek ze zindywidualizowanym człowiekiem¹⁵. Sensem ich ochrony jest zaspokojenie interesów idealnych uprawnionego, które T. Grzeszak definiuje poprzez ich osobisty charakter oraz zdolność do podporządkowania ich woli uprawnionego¹⁶. Nie chodzi zatem o odczucia uprawnionego względem danego zachowania, tylko o to, czy jest ono nakierowane na konkretną osobę i czy narusza zasadę postępowania skuteczną *erga omnes*, która jest nakierowana na ochronę zindywidualizowanego interesu uprawnionego¹⁷. Wśród cech determinujących osobisty charakter interesu idealnego, wymienionych przez T. Grzeszaka, na szczególną uwagę przy omawianej sprawie zasługuje to, aby ten interes był „zindywidualizowany, a nie

⁷ II CR 692/75, „Nowe Prawo” 1977, nr 7–8, s. 148; A. Szpunar, *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979, s. 106–107; A. Kopff, *Koncepcja praw do intymności i do prywatności życia osobistego. Zagadnienia konstrukcyjne*, „Studia Cywilistyczne” 1972, vol. 20, s. 12–13; A. Cisek, *Dobra osobiste i ich niemajątkowa ochrona w kodeksie cywilnym*, Wrocław 1989, s. 38; Z. Radwański, *Koncepcja praw podmiotowych osobistych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1988, nr 2, s. 6; T. Grzeszak, *op. cit.*, s. 10.

⁸ A. Szpunar, *op. cit.*, s. 106.

⁹ *Ibidem*, s. 107.

¹⁰ T. Grzeszak, *op. cit.*, s. 10.

¹¹ P. Książak, *Komentarz do art. 12, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, M. Pyziak-Szafnicka, P. Książak (red.), Warszawa 2014, teza nr 6.

¹² Wyrok SN z dnia 16 stycznia 1976 r., II CR 692/75, OSNC 1976, nr 11, poz. 251; wyrok SN z dnia 25 kwietnia 1989 r., I CR 143/89, LEX nr 5282; wyrok SN z dnia 11 marca 1997 r., III CKN 33/97, OSNC 1997, nr 6–7, poz. 93; wyrok SN z dnia 6 maja 2010 r., II CSK 640/09, OSNC-ZD 2011, nr 1, poz. 4; wyrok SN z dnia 29 września 2010 r., V CSK 19/10, OSNC-ZD 2011, nr 2, poz. 37; wyrok SN z dnia 8 marca 2012 r., V CSK 109/11, OSNC 2012, nr 10, poz. 119.

¹³ J. Wierciński, *Niemajątkowa ochrona czci*, Warszawa 2002, s. 73 i n.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 8 marca 2012 r., V CSK 109/11, OSNC 2012, nr 10, poz. 119. Zob. J. Wierciński, *op. cit.*, s. 76–77.

¹⁵ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 13 listopada 2014 r., III APa 31/14, LEX nr 1566955.

¹⁶ P. Książak, *op. cit.*, teza nr 52; B. Janiszewska, *Komentarz do art. 12, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1: Część ogólna, cz. 1: Art. 1–55⁴*, J. Gudowski (red.), Warszawa 2021.

¹⁷ T. Grzeszak, *op. cit.*, s. 12.

¹⁸ *Ibidem*, s. 40. Zob. także: wyrok SA w Warszawie z dnia 22 lutego 2006 r., I ACa 895/05, Apel.-W-wa 2007, nr 1, poz. 17.

wspólny, ogólny, publiczny”¹⁸. Taka kategoria pozwala na zawężenie zindywidualizowanego naruszenia dóbr osobistych do przypadków, gdy podmiot domagający się ochrony ma racjonalne podstawy, żeby zachowanie innej osoby wiązać z własną osobą¹⁹. Tym zagadnieniem zajęły się sądy obu instancji.

3. Naruszenie dóbr osobistych określonej grupy osób

Sąd Okręgowy w Warszawie uznał, że powodowie nie spełnili wymogu bezpośredniości i indywidualności naruszenia dóbr osobistych. Wypowiedzi pozwanej odnosiły się bowiem do osób homoseksualnych w ogólności oraz żaden z powodów nie został przez nią wymieniony z imienia i nazwiska lub w jakikolwiek inny sposób umożliwiający jego identyfikację. W konsekwencji przeciętny odbiorca programów telewizyjnych, w których pojawiły się inkryminowane wypowiedzi, nie był w stanie odnieść ich bezpośrednio do żadnego z powodów. Sąd argumentował to tym, że zbiorowość osób homoseksualnych nie jest niewielką grupą, którą z łatwością można by zidentyfikować, lecz niezwykle liczną zbiorowością, której liczby członków nie da się jednoznacznie określić. W związku z tym niemożliwe jest zidentyfikowanie wszystkich osób należących do tej grupy i tym samym obiektywne przypisanie wypowiedzi dotyczącej tej grupy do każdego z jej członków.

Problem ten pojawił się już w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego. W sprawie rozstrzygniętej wyrokiem z dnia 26 października 2000 r.²⁰ czarnoskóry student z Legnicy domagał się opublikowania przeprosin i przyznania mu zadośćuczynienia od wydawcy miesięcznika „Dobry Humor” za publikację zeszytu o tytule „Dowcipy o Murzynach”, zawierającego obraźliwe żarty na temat osób czarnoskórych.

Sądy obu instancji oddaliły powództwo, stwierdzając, że nie doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda. Sąd Najwyższy przyznał rację sądowi II instancji, że w omawianej sprawie nie nastąpiła „indywidualizacja zachowania pozwanych, polegająca na skierowaniu przedmiotowych dowcipów wobec powoda”²¹. Równocześnie Sąd nie wykluczył możliwości naruszenia dóbr osobistych określonej grupy podmiotów. Osoba wchodząca w skład grupy osób, wobec której skierowane jest określone działanie, może domagać się ochrony jej dóbr osobistych pod warunkiem, że okoliczności, w których to działanie nastąpiło, pozwalają jego adresatom zidentyfikować tę osobę jako należącą do określonego kręgu odbiorców. Odnosząc się do rozpoznawanej sprawy, Sąd stwierdził, że nie jest możliwe określenie liczby osób należących do grupy osób czarnoskórych, do której odnosiła się sporna publikacja, co nie pozwala na zidentyfikowanie konkretnych osób, których dobra osobiste zostały naruszone. Sąd podkreślił, że opierając się na kryteriach obiektywnych, nie można przyjąć, że którąkolwiek z postaci opisanych w przedmiotowej publikacji można zidentyfikować z powodem.

Do podobnej refleksji doszedł Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 12 marca 2013 r.²², którego przedmiotem były roszczenia powódki względem podmiotu reklamującego swoje usługi internetowe z wykorzystaniem wizerunku leżącej kobiety (niebędącej powódką) wraz z dopiskiem: „Od września dajemy za darmo”. Sąd oddalił powództwo, wskazując, że reklama nie zawierała żadnych znamion opisowych i/lub informacyjnych odnoszących się do powódki, a skoro jej to nie dotyczy, to nie dochodzi do naruszenia jej dóbr osobistych. Sąd odrzucił stanowisko powódki, która swoją legitymację czynną w sprawie wywodziła z samego faktu bycia kobietą. Podzielając stanowisko sądu I instancji co do rozstrzygnięcia, Sąd Apelacyjny wskazał, że w rozpoznawanej sprawie nie wystąpił bezpośredni i obiektywny związek między powódką a działaniem pozwanego (treść spornej reklamy),

¹⁸ T. Grzeszak, *op. cit.*, s. 40.

¹⁹ J. Wierciński, *op. cit.*, s. 79–83; J. Barta, R. Markiewicz, *Media a dobra osobiste*, Warszawa 2009, s. 36, 57; T. Grzeszak, *op. cit.*, s. 22.

²⁰ Wyrok SN z dnia 26 października 2000 r., V CKN 195/01, LEX nr 53107.

²¹ *Ibidem*.

²² IACa 1034/12, LEX nr 1298984.

polegającym na jego nakierowaniu albo odwołaniu się do osoby powódki. Samo uczucie upokorzenia i dyskryminacji doznane przez powódkę i inne kobiety, które złożyły oświadczenia dołączone do pozwu, nie umożliwią obiektywnego przypisania działaniom pozwanego skutków w postaci naruszenia dóbr osobistych konkretnych osób, w tym powódki. Sąd wskazał, że przyjęcie przeciwnego wniosku w zasadniczy sposób zawęziłoby obszar swobody wypowiedzi. W praktyce ochrony należałoby bowiem udzielić każdemu podmiotowi, który z przyczyn ideowych, światopoglądowych lub estetycznych nie zgadzałby się z przekazem danej wypowiedzi, w tym z jego treścią lub formą.

Kryteria oceny indywidualizacji w przypadku wypowiedzi dotyczących określonej grupy osób sprecyzował Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 września 2006 r.²³ Sprawa dotyczyła członka partii politycznej, Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD), który pozwał Jarosława Kaczyńskiego za stwierdzenie, że SLD jest organizacją przestępczą. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo, uznawszy, że wypowiedź pozwanego nie dotyczyła konkretnych osób i nie pozwałała na identyfikację powoda. Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił wyrok na uwzględniający powództwo, stwierdzając, że powód jako aktywny działacz SLD doznał pewnego dyskomfortu psychicznego spowodowanego reakcją osób z jego środowiska na wypowiedź pozwanego. Sąd Najwyższy uchylił wyrok sądu II instancji uwzględniający powództwo i oddalił apelację. Podkreślił przy tym, że w przypadku wypowiedzi dotyczącej większej liczby osób wchodząca w skład danej zbiorowości osoba może uzyskać ochronę jej dóbr osobistych „tylko wtedy, gdy jest możliwe stanowcze ustalenie, że zniesławiająca wypowiedź jej dotyczyła”²⁴. Równocześnie zdaniem Sądu, aby uznać konkretną osobę za podmiot dóbr osobistych w związku z wypowiedzią dotyczącą grupy, do której ta osoba należy, nie wystarczy samo wskazanie jej przynależności do tej grupy. Należy jeszcze

udowodnić, że wypowiedź „dotyczyła wszystkich bez wyjątku członków grupy lub konkretnej osoby wchodzącej w jej skład”²⁵. Odnosząc się do wypowiedzi o partii politycznej liczącej kilkadziesiąt tysięcy członków, Sąd zaznaczył, że nie można poprzestać wyłącznie na stwierdzeniu, iż osoba dochodząca ochrony czci jest członkiem tej partii. Powód powinien wykazać, że jest tym członkiem partii, którego wypowiedź dotyczyła. Pozwany jednak wypowiedział się w sposób ogólny o SLD, nie nawiązując do bliżej określonego zachowania jej członków. Ocena w tym zakresie zależy wyłącznie od znaczenia wypowiedzi przypisywanego jej przez odbiorców. Tym samym najistotniejszym zagadnieniem jest to, czy „przeciętny odbiorca (...) mógłby, kierując się powszechnym znaczeniem użytych słów oraz na podstawie okoliczności towarzyszących wypowiedzi i innych znanych mu faktów, powziąć uzasadnione przypuszczenie, że wypowiedź dotyczy konkretnej znanej mu osoby”²⁶. Stwierdzenie, że otoczenie powoda odbierało go jako osobę, której dotyczyła sporna wypowiedź, było niewystarczające. Kluczowe było ustalenie, czy taki odbiór był obiektywnie uzasadniony.

4. Indywidualizacja naruszenia według Sądu Apelacyjnego w Warszawie

Odnosząc przytoczone orzecznictwo do sprawy rozstrzyganej przez Sąd Okręgowy w Warszawie, należy uznać, że trafnie stwierdził on brak naruszenia dóbr osobistych powodów – sama cecha, taka jak orientacja seksualna, podobnie jak płeć czy kolor skóry, nie pozwala bowiem przeciętnemu odbiorcy przypisać wypowiedzi skierowanej do całej grupy indywidualnie do każdej osoby. Sąd Apelacyjny w Warszawie, kwestionując to stanowisko, pominął zasadniczy problem indywidualizacji naruszenia i oparł wywód w dużej mierze na argumentach o charakterze emocjonalnym.

Sąd odwoławczy zamiast ocenić, czy wypowiedź pozwanej mogła obiektywnie dotyczyć

²³ I CSK 118/06, OSNC 2007, nr 5, poz. 77.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

powodów, przeszedł od razu do ogólnej oceny jej naganności, określając ją jako „mowę nienawiści” i „szczucie na innych ludzi” oraz sugerując, że stanowi ona „niedopuszczalny eksces w debacie publicznej”²⁷, a także posiłkując się danymi naukowymi dotyczącymi orientacji homoseksualnej. Rozważania te były jednak przedwczesne, gdyż ocena bezprawności wypowiedzi jest możliwa dopiero po ustaleniu, że dotyczy ona konkretnego podmiotu²⁸. Stanowisko Sądu Apelacyjnego prowadzi do wniosku, że najpierw należy ocenić samą wypowiedź – niezależnie od tego, czy odnosi się ona do powoda – co jest sprzeczne z konstrukcją ochrony dóbr osobistych w sposób zasadniczy.

Odnosząc się do zarzutu związanego z brakiem indywidualizacji naruszenia, Sąd Apelacyjny w Warszawie przyjął, że społeczność osób nieheteronormatywnych nie jest nieokreśloną i niezdefiniowaną zbiorowością, ponieważ o przynależności do niej decydują konkretne cechy ze sfery tożsamości seksualnej. Zdaniem Sądu bez znaczenia jest nieograniczona liczba członków tej zbiorowości. Jeśli pozwana, mówiąc o osobach homoseksualnych, nie robiła żadnych wyłączeń, to w świetle logiki matematycznej jej słowa mogły obrazić wszystkie osoby należące do tej grupy. Zdaniem Sądu to, że wypowiedź ma charakter ogólny, nie powinno przesądzać o wykluczeniu legitymacji czynnej osób, które poczuły się urażone. Sąd Apelacyjny odwołał się przy tym do wyroku Sądu Najwyższego w sprawie dotyczącej członka partii SLD, ale całkowicie zignorował płynące z niego przesłanie. W przeciwieństwie do zbiorowości wyróżniającej się określoną cechą przyrodzoną, taką jak płeć, kolor skóry czy orientacja seksualna, liczba członków partii politycznej jest w danym momencie ściśle określona. Nawet wtedy jednak wypowiedzi o charakterze ogólnym, np. wskazujące, że partia ta jest organizacją przestępczą, nie wystarczają do stwierdzenia, że doszło do indywidualizacji każdego pojedyn-

czego członka tej partii. Indywidualizacja naruszenia jest bowiem możliwa wyłącznie w przypadku niewielkich grup²⁹, co nie dotyczy osób nieheteronormatywnych, stanowiących według różnych badań nawet do 10% światowej populacji³⁰. Przyjęcie tak szerokiej legitymacji czynnej prowadziłoby do sytuacji, w której każda osoba identyfikująca się jako nieheteronormatywna mogłaby pozwać pozwaną³¹, przy czym – jak wskazał Sąd Apelacyjny – wystarczyłoby samo oświadczenie powoda. Prowadziłoby to do całkowitego rozmycia zasady indywidualizacji oraz do podważania fundamentu ochrony dóbr osobistych, jakim jest to, że same odczucia powoda nie są wystarczające do stwierdzenia naruszenia.

Odrębne stanowisko w tym zakresie przedstawił W. Machała. Zgadzając się z glosowanym orzeczeniem, wskazuje bowiem, że wprowadza ono korektę przesłanki bezpośredniości i indywidualizacji naruszenia dóbr osobistych, której celem jest umożliwienie skutecznej ochrony przed wypowiedziami dyskryminującymi³². Autor ten podkreślił, że przyjęcie stanowiska zaproponowanego przez Sąd Okręgowy w łatwy sposób umożliwiłoby obejście odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych poprzez użycie ogólnego sformułowania odnoszącego się do danej grupy, żeby obrazić osobę, która ze względu na posiadaną cechę do tej grupy przynależy³³. Podzielił również argument Sądu Apelacyjnego dotyczący generalnej oceny słów pozwanej, co

²⁹ J. Wierciński, *op. cit.*, s. 79–83; J. Barta, R. Markiewicz, *op. cit.*, s. 57; M. Jankowska, *Nadużywanie koncepcji prawnej ochrony dóbr osobistych*, Katowice 2024, s. 125.

³⁰ Ipsos, *LGBT+ Pride Report 2024: A 26-Country Ipsos Global Advisor Survey*, 2024, https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2024-06/Pride-Report-2024_2.pdf (dostęp: 4.08.2025), s. 52–55.

³¹ M. Jankowska, *op. cit.*, s. 129–130.

³² W. Machała, *Problem naruszenia dóbr osobistych wskutek wypowiedzi niekierowanych do indywidualnego adresata. Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 10 lutego 2022 roku w sprawie VI ACa 141/21, „Przegląd Prawa Medycznego” 2022, vol. 4(1), DOI: <https://doi.org/10.70537/mgrg0z93>, s. 136.*

³³ *Ibidem*, s. 129–130.

²⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 10 lutego 2022 r., VI ACa 141/21, LEX nr 3716042.

²⁸ Wyrok SN z dnia 18 marca 2005 r., II CK 564/04, LEX nr 381013; wyrok SN z dnia 6 lutego 2013 r., V CSK 123/12, LEX nr 1299212.

w świetle art. 10 ust. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka³⁴ ma przesądzać o konieczności udzielenia ochrony powodom³⁵.

Nie sposób zgodzić się z takim stanowiskiem. Uwarunkowanie legitymacji czynnej od ogólnej oceny wypowiedzi, jej skutków czy społecznego kontekstu prowadzi bowiem do wnioskowania o naruszeniu z jego skutków, co jest typowym błędem w sprawach o naruszenie dóbr osobistych³⁶. Pogląd Sądu Apelacyjnego nie stanowi korekty dotychczasowego mechanizmu ochrony, lecz jego zaprzeczenie, oderwane od podstawowej funkcji, jaką jest ochrona przed bezpośrednim naruszeniem zindywidualizowanego interesu jednostki³⁷. Zdaniem W. Machały system ten powinien pełnić funkcję korygującą, i to znacznie szerszą niż ta reprezentowana przez większość doktryny i orzecznictwa, ponieważ jej celem powinno być „stworzenie gwarancji poszanowania wartości społecznie uznawanych za godne ochrony”³⁸. Należy podkreślić, że stanowisko to pomija konsekwencję w postaci nieograniczonej liczby osób potencjalnie legitymowanych. W rozważaniach tych umyka jednak podstawowa dyrektywa wykładni, która powinna przyświecać sądom rozstrzygającym sprawy o naruszenie dóbr osobistych, a mianowicie konieczność zapewnienia racjonalnego poziomu ochrony. Właśnie z tego powodu stanowisko to nie jest zasadne.

Podsumowanie

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie jest kolejnym przykładem instrumentalnego traktowania mechanizmu ochrony dóbr osobistych. Powodowie w rzeczywistości nie wystąpili z roszczeniami zakazowymi wobec pozwanej w imieniu własnym, lecz jako strażnicy pewnych ogólnych wartości, które uważają za cenne. Taka forma swojej *actio popularis* w sprawach o ochronę

dóbr osobistych nie znalazła akceptacji ani w doktrynie³⁹, ani w orzecznictwie⁴⁰. Sprawa ta wpisuje się w opisaną przez Sąd Najwyższy tendencję do „rozszerzania zastosowania tych przepisów na obszary, w których w rzeczywistości nie dochodzi do naruszenia dóbr osobistych i w których chce się uczynić z tych przepisów instrument realizacji celów, do których osiągnięcia one się nie nadają”⁴¹.

Ochrona przed wskazywaną przez Sąd Apelacyjny „mową nienawiści”, o ile ma ona charakter ogólny, czyli taki, który nie pozwala na identyfikację konkretnych osób, nie należy do kategorii interesów idealnych chronionych jako dobra osobiste⁴². Jest to w zasadzie interes publiczny, który może podlegać ochronie, np. prawnokarnej. Podnoszony argument, że ustawodawca nie przewidział w dyspozycji art. 257 Kodeksu karnego⁴³ możliwości znieważenia konkretnej grupy z uwagi na orientację seksualną⁴⁴, nie uzasadnia przyznawania tożsamej ochrony przez sądy cywilne w ramach systemu dóbr osobistych. W tym względzie powodowie wskazywali, że ochrona uczuć religijnych podlega szerokiej

³⁹ J. Wierciński, *op. cit.*, s. 79–83; J. Barta, R. Markiewicz, *op. cit.*, s. 55–59; P. Książak, *op. cit.*, tezy nr 41–42; T. Grzeszak, *op. cit.*, s. 22–23; M. Jankowska, *op. cit.*, s. 125–126.

⁴⁰ Wyrok SN z dnia 26 października 2000 r., V CKN 195/01, LEX nr 53107; wyrok SA w Warszawie z dnia 22 lutego 2006 r., I ACa 895/05, Apel.-W-wa 2007, nr 1, poz. 17; wyrok SA w Warszawie z dnia 12 marca 2013 r., I ACa 1034/12, LEX nr 1298984; wyrok SO w Krakowie z dnia 8 grudnia 2020 r., I C 1357/19, LEX nr 3425376.

⁴¹ Wyrok SN z dnia 16 listopada 2017 r., V CSK 81/17, OSNC-ZD 2018, nr 4, poz. 60. Szerzej o tym zjawisku pisze M. Jankowska (*op. cit.*, s. 124–151), analizując także orzeczenia dotyczące ochrony dóbr osobistych w sferze uczuć religijnych, tożsamości i godności narodowej oraz pamięci historycznej, w tym sprawy dotyczące sformułowania „polskie obozy śmierci”. Choć ramy niniejszego opracowania nie pozwalają omówić tych kwestii szczegółowo, warto zauważyć, że istota problemu pozostaje taka sama jak w omawianym orzeczeniu.

⁴² T. Grzeszak, *op. cit.*, s. 22; M. Jankowska, *op. cit.*, s. 129–130.

⁴³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2025, poz. 383, ze zm.).

⁴⁴ W. Machała, *op. cit.*, s. 130.

³⁴ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284, ze zm.).

³⁵ W. Machała, *op. cit.*, s. 130–133, 135–136.

³⁶ J. Panowicz-Lipska, *op. cit.*, s. 30.

³⁷ M. Jankowska, *op. cit.*, s. 129.

³⁸ W. Machała, *op. cit.*, s. 136.

ochronie w ramach zarówno ochrony dóbr osobistych, jak i ochrony prawnokarnej.

Moim zdaniem odpowiedzią na tę nierównowagę jednak nie jest dalsze tłumienie debaty publicznej poprzez przyznawanie analogicznego poziomu ochrony innym grupom społecznym, lecz właściwe stosowanie konstrukcji dóbr osobistych, zawężające ochronę tylko do wartości, które bezpośrednio dotyczą uprawnionego i są z nim ściśle związane. Wypracowany przez orzecznictwo mechanizm oparty o zasadę indywidualizacji i obiektywizacji naruszenia pozwala na racjonalne zakreślenie poziomu ochrony. Nie wzbudza większych kontrowersji stwierdzenie, że we współczesnym świecie nie ma miejsca na rasizm, homofobię czy seksualizację kobiet. Ochrona przed tymi zjawiskami na poziomie ogólnospołecznym mieści się jednak w ramach interesu publicznego, którego dobra osobiste jako takie nie chronią⁴⁵. Brak akceptacji dla takich

poglądów lub nawet ich potępienie może być wyrażone bez konieczności sięgania po instrumenty przymusu aparatu państwowego⁴⁶.

Ponadto stanowisko zaproponowane przez Sąd Apelacyjny w Warszawie prowadzi do zasadniczego ograniczenia swobody wypowiedzi pozwanej. Bez względu na ocenę jej słów, która nie może być inna niż negatywna, należy stwierdzić, że jako takie są one elementem debaty publicznej i ich ograniczenie powinno mieć miejsce w wyjątkowych sytuacjach.

Głosowany wyrok jest kolejną próbą tworzenia wyłomu w systemie ochrony dóbr osobistych – próbą, która w praktyce może przynieść więcej problemów niż korzyści. Z tego względu argumentacja przedstawiona przez Sąd Apelacyjny nie zasługuje na akceptację.

⁴⁵ M. Jankowska, *op. cit.*, s. 130.

⁴⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 22 lutego 2006 r., I ACa 895/05, Apel.-W-wa 2007, nr 1, poz. 17.

Abstract

Individualisation of the protection of personal interests – commentary on the judgment of the Court of Appeal in Warsaw of 10 February 2022, VI ACa 141/21

Keywords: *protection of personal interests; principle of objectivization; individualisation of infringement; individualised legal interest of the right-holder; average recipient; group-related statements*

This commentary is of a critical character. The author focuses on the assessment of the claimants' standing to seek protection of their personal interests in connection with statements concerning a group with which they identified. The system of personal interests' protection, based on the principle of individualisation of infringement, limits the scope of protection to situations in which the disputed statement, from the perspective of an average recipient, refers to the person seeking protection. The commented judgment constitutes yet another attempt to extend the protection arising from Article 24 § 1 of the Civil Code to interests which, in fact, do not fall within the category of personal interests. In the case of statements concerning a specific group of persons, protection of an individual under the regime of personal interests is possible only when the statement allows for unambiguous identification of a particular person. Individualisation, therefore, does not occur in the case of statements referring to a circle of persons defined merely in generic terms, e.g. on the basis of sex, skin colour, or sexual orientation.

Bibliografia**Literatura**

- Barta J., Markiewicz R., *Media a dobra osobiste*, Warszawa 2009.
- Cisek A., *Dobra osobiste i ich niemajątkowa ochrona w kodeksie cywilnym*, Wrocław 1989.
- Grzeszak T., *Dobro osobiste jako dobro zindywidualizowane*, „Przegląd Sądowy” 2018, nr 4.
- Janiszewska B., *Komentarz do art. 12, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1: Część ogólna, cz. 1: Art. 1–55⁴*, J. Gudowski (red.), Warszawa 2021.
- Jankowska M., *Nadużywanie koncepcji prawnej ochrony dóbr osobistych*, Katowice 2024.
- Kopff A., *Koncepcja praw do intymności i do prywatności życia osobistego. Zagadnienia konstrukcyjne*, „Studia Cywilistyczne” 1972, vol. 20.
- Księżak P., *Komentarz do art. 12, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, M. Pyziak-Szafnicka, P. Księżak (red.), Warszawa 2014.
- Machala W., *Problem naruszenia dóbr osobistych wskutek wypowiedzi niekierowanych do indywidualnego adresata. Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 10 lutego 2022 roku w sprawie VI ACa 141/21*, „Przegląd Prawa Medycznego” 2022, vol. 4(1), DOI: <https://doi.org/10.70537/mgrg0z93>.
- Panowicz-Lipska J., *Majątkowa ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1975.
- Piątowski J.S., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 16 stycznia 1976 r., II CR 692/75*, „Nowe Prawo” 1977, nr 7–8.
- Radwański Z., *Koncepcja praw podmiotowych osobistych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1988, nr 2.
- Szpunar A., *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979.
- Wierciński J., *Niemajątkowa ochrona czci*, Warszawa 2002.

Źródła internetowe

- Ipsos, *LGBT+ Pride Report 2024: A 26-Country Ipsos Global Advisor Survey*, 2024, https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2024-06/Pride-Report-2024_2.pdf (dostęp: 4.08.2025).

Akty prawne

- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284, ze zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2025, poz. 1071, ze zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1568, ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2025, poz. 383, ze zm.).

Orzecznictwo

- Wyrok SN z dnia 16 stycznia 1976 r., II CR 692/75, OSNC 1976, nr 11, poz. 251.
- Wyrok SN z dnia 25 kwietnia 1989 r., I CR 143/89, LEX nr 5282.
- Wyrok SN z dnia 11 marca 1997 r., III CKN 33/97, OSNC 1997, nr 6–7, poz. 93.
- Wyrok SN z dnia 26 października 2000 r., V CKN 195/01, LEX nr 53107.
- Wyrok SN z dnia 18 marca 2005 r., II CK 564/04, LEX nr 381013.
- Wyrok SA w Warszawie z dnia 22 lutego 2006 r., I ACa 895/05, Apel.-W-wa 2007, nr 1, poz. 17.
- Wyrok SN z dnia 21 września 2006 r., I CSK 118/06, OSNC 2007, nr 5, poz. 77.
- Wyrok SN z dnia 6 maja 2010 r., II CSK 640/09, OSNC-ZD 2011, nr 1, poz. 4.
- Wyrok SN z dnia 29 września 2010 r., V CSK 19/10, OSNC-ZD 2011, nr 2, poz. 37.
- Wyrok SN z dnia 8 marca 2012 r., V CSK 109/11, OSNC 2012, nr 10, poz. 119.
- Wyrok SN z dnia 6 lutego 2013 r., V CSK 123/12, LEX nr 1299212.
- Wyrok SA w Warszawie z dnia 12 marca 2013 r., I ACa 1034/12, LEX nr 1298984.
- Wyrok SA w Gdańsku z dnia 13 listopada 2014 r., III APa 31/14, LEX nr 1566955.
- Wyrok SN z dnia 16 listopada 2017 r., V CSK 81/17, OSNC-ZD 2018, nr 4, poz. 60.
- Wyrok SO w Krakowie z dnia 8 grudnia 2020 r., I C 1357/19, LEX nr 3425376.
- Wyrok SO w Warszawie z dnia 12 stycznia 2021 r., XXV C 2147/18, LEX nr 3716041.
- Wyrok SA w Warszawie z dnia 10 lutego 2022 r., VI ACa 141/21, LEX nr 3716042.